

Forskningsnoden Kunskap, organisation, makt (KOM)

Forskningsnoden ett samarbete mellan fyra institutioner för historiska och filosofiska studier av kunskaps- och informationssamhället. Här samlas ett stort antal redan verksamma forskare vid fakulteten med doktorander och masterstudenter för mångvetenskapliga analyser av frågor med hög inomvetenskaplig och samhällelig relevans. I denna ansökan finns det bara utrymme att ge några exempel på redan pågående avhandlings- och forskningsprojekt som samlas kring nodens tematik.

Nodens tema, dess vetenskapliga betydelse och potential

Sedan en tid har det blivit närmast självklart att hänvisa till att vi nu inträtt i ett nytt skede av människans historia: kunskaps- eller informationssamhället. Inte minst politiska utmaningar och prioriteringar diskuteras utifrån premisen att vi befinner oss mitt i en genomgripande och radikal samhällelig förändring där de ekonomiska, sociala och kulturella förhållandena i grunden omskapas. Förutsättningarna för att diskutera gemensamma angelägenheter förändras i takt med att såväl det enskilda som det kollektiva utrymmet för reflektion och handling nu ständigt förflyttas. Globalisering och digitalisering framhålls ofta som de avgörande faktorerna för detta nya samhällstillstånd. Mer eller mindre explicit karaktäriseras dessa processer som kvalitativt nya företeelser vars omskapande konsekvenser vi ännu bara sett början av.

Humanistiska forskare bör i långt högre grad än de hittills gjort bidra till dessa diskussioner. Redan premisen om ett radikalt skifte förtjänar att diskuteras mer ingående. I historiskt perspektiv tycks det snarare som att produktion och cirkulation av kunskap har bidragit till att omskapa samhället under flera hundra år. Samtidigt har onekligen mycket på detta område förändrats på ett genomgripande sätt under 1800- och 1900-talen. I vilka avseenden är dagens visioner om kunskapens roll i samhället, ekonomin och politiken annorlunda än de tidigare? På vilka sätt har kunskapsproduktionens organisatoriska dimensioner egentligen förändrats?

I förhållande till den tidigare forskningsnoden KUSKO's tematik avser KOM att arbeta med ett vidare kunskapsbegrepp. Från att tidigare tagit avstamp i kunskap i första hand knutet till universitetsforskning och högre utbildning, arbetar vi här medvetet med mer inkluderande definitioner av kunskap och information. Poängen är att istället låta de historiskt och teoretiskt föränderliga gränsdragningarna kring dessa begrepp informera forskningsaktiviteterna inom noden. Skärpan ges nu i stället av perspektivet, det är skärningspunkterna mellan tre olika aspekter av kunskapshandlingen i samhället som står i fokus: kunskapsframställningens materialitet, dess organisatoriska aspekter samt den därmed förbundna produktiviteten i fråga om maktrelationer. Respektive tema ska

således förstås som analytiska aspekter av kunskapsproduktionen snarare än som stadier i densamma, vilket ofta är fallet då man skiljer på exempelvis ”insamlingsarbete” och ”institutioner” eller ”förmedling” och ”tillämpningar”. Genom att istället artikulera frågor om hur kunskap uppstår och förmedlas i skilda kunskapsmedier, hur de olika kunskapsmedierna samspelar med organisatoriska aspekter, samt hur makt upprättas och utövas i detta samspel kan vi komma åt nya viktiga frågeställningar.

För att på ett produktivt sätt kunna diskutera dynamiken kring samhällets kunskapshandling liksom skillnader över tid kommer nodens forskningsaktiviteter därför att organiseras kring tre nämnda temana: analyser av informationsmaterialitet, av kunskapsorganisation samt av makt. Centrala frågeställningar som aktualiseras sträcker sig från teoretiska frågor, som den om förhållandet mellan kunskap och information, över historiska, exempelvis om vilka ideal som varit knutna till kunskapens uppgifter i samhället, till praktiska frågeställningar om den bestämda karaktären hos, och konsekvenserna av, särskilda former av kunskapsorganisation. Nodens fokus är vald för att på ett så produktivt sätt som möjligt skapa dialog mellan dagens bredare diskussioner om den pågående samhällsutvecklingen och den mer inomvetenskapligt och teoretiskt informerade utvecklingen av nya filosofiska och historievetenskapliga forskningsfrågor.

Tema 1: Informationsmaterialitet

Kunskap och information diskuteras ofta som ett slags abstrakta, närmast viktlösa entiteter. Inte minst tycks dagens digitala format förstärka sådana icke-materiella karaktäriseringar, som då man talar om ”cyberrymden” eller ”molnet”. På motsvarande sätt framställs information inte sällan implicit som ett slags flöde av homogena ”data”, sprungna ur någon form av urkälla. Ett viktigt tema i nodens forskningsaktiviteter kommer att kretsa kring att empiriskt och teoretiskt utforska skilda former av kunskaps- och informationsmaterialitet.

Helt centralt i framväxten av modern kunskapsproduktion är förstås en oöverskådlig mängd samlingar, arkiv, och representerande genrer där kunskapsobjekten urskiljs, registreras, och förs samman för att kunna utgöra grundvalen för kunskapens anspråk. Redan i detta avseende finns många materiella aspekter som bör lyftas fram: klassifikationsscheman, urvalsprocedurer, formateringar, standardiseringar, etc. styr vad som överhuvudtaget kan bli föremål för insamling och kunskapsbildning. Men som påpekats ovan uträttas också en hel del arbete som resulterar i att kunskap och information presenteras såsom skilt från just det omfattande och handfasta arbete som är dess förutsättning. Även här finns olika former av materialitet som bör utforskas, inte minst de sätt på vilka kunskap och information lagras, presenteras och cirkulerar, exempelvis som översikter, tabeller, modeller, diagram, etc.

Ett viktigt teoretiskt begrepp som kommer att prioriteras i nodens arbete är *dokument*. I moderna uppslagsverk definieras det som ”aktstycke, urkund, skriftlig handling eller redogörelse” eller som ”skriftligt meddelande som är avsett som eller kan användas som källa till kunskap”. I dokumentbegreppet länkas information och kunskap på flera sätt till materialitet, och därmed kan man synliggöra de materiella och teknologiska förutsättningarna för kunskapsproduktionen, liksom de olika konsekvenser som dessa har på densamma. Genom detta perspektiv kan de övervägande, förutsättningar och sammanhang som styr vad som ska bli föremål för kunskap analyseras och problematiseras. Frågor som aktualiseras genom denna ansats kan exempelvis vara vilka konsekvenser en dokumenttyp har för vad som kan förmedlas och vilka som har tillgång till olika typer av dokument?

Det vidgade dokumentbegrepp som lanserats av informationsvetare under senare delen av 1900-talet öppnar dessutom upp för ett synliggörande av att informationsöverföring och kunskapsförmedling kan ske i former och sammanhang som inte alltid uppfattas som givna, dvs. utöver traditionella textdokument. Dokument kan, som Suzanne Briet framhållit, ses som: ”any concrete or symbolic indexical sign, preserved or recorded toward the ends of representing, of reconstituting, or of proving a physical or intellectual phenomenon.” I dagens situation, när en så stor del av vår kunskapsproduktion och kunskapsreproduktion inbegriper text, ljud och/ eller bild finns det anledning att använda ett sådant utvidgat dokumentbegrepp också för att förnya historiska analyser av kunskapshantering. Bland redan pågående forskningsprojekt ryms exempelvis analyser av hur nya sätt att mediera framtiden utvecklades efter andra världskriget (doktorandprojekt historia), om digital dokumentation av kulturarv (doktorandprojekt ABM) samt hur nya former av digital interaktion i spelformat upprättar nya standarder för kunskapsutveckling (doktorandprojekt ABM).

Tema 2: Kunskapsorganisation

Vid sidan av materialitet är det andra temat som kommer att prioriteras i nodens aktiviteter är hur kunskaps- och informationsproduktion både förutsätter organisation och har organisatoriska konsekvenser. Sättet på vilket ny kunskap ordnas har ofta framställts som en närmast automatisk process, som ett resultat av att standardiserade, neutrala och tillförlitliga metoder tillämpats på ett godtagbart sätt. Historiskt sett har kunskap organiserats på många olika sätt och under villkor som varit påtagligt föränderliga. Många studier har visat att kunskapsorganisation bör förstås som en lokalt situerad praktik formad av specifika omständigheter, exempelvis politiska, sociala, materiella och ekonomiska faktorer. Ambitionen att främja ny kunskap har historiskt sett också varit förbunden med initiativ till nya organisationer, från skapandet av akademier

på 1600- och 1700-talen till vår tids globala informationsföretag eller wiki-communities.

De åtskillnader som upprättas genom kunskapsproduktion motiverar även de sätt på vilket arbetsuppgifter och ansvar fördelas inom vitt skilda verksamheter: medier, myndigheter, vård, kulturinstitutioner, etc. Redan i den grundläggande klassifikationen är sådana organisatoriska aspekter närvarande. En konsekvens av detta synsätt är att ett kunskapsorganiserande system aldrig kan vara givet; det kommer alltid att ordna kunskapen enligt vissa principer snarare än andra, vilket prioriterar vissa aspekter och osynliggör andra – och detta oavsett om det rör sig om ett traditionellt arkiv, en global informationsdatabas eller en undervisningsinstitutions indelning av kunskapsstoff. Med utgångspunkt i detta är det både möjligt och angeläget att analysera hur ramarna för ett kunskapsorganiserande system formas och vilka effekter de har på exempelvis prioriteringar, arbetssätt och kunskapsinnehåll.

Även frågor om hur kunskapsproduktion reproduceras eller förändras kommer att tematiseras som organisatoriska frågor. Under denna forskningsfråga ryms undersökningar av forsknings- och utbildningspolicy, kunskapsmätningar, samt mekanismer för styrning och kontroll. Det är därför av vikt att analysera kunskapsorganisation i termer av utbyte och cirkulation i såväl nationella som transnationella sammanhang. Här ryms exempelvis analyser av hur ett befintligt bibliotek med dess klassifikationssystem kan analyseras som en ämnespolitisk praktik (doktorandprojekt ABM), hur den nationella fysiska resursplaneringen under 1960-talet utvecklades både som en organisatorisk fråga och en fråga om epistemisk auktoritet (doktorandprojekt historia), och hur psykologisk praktik informerade breda samhälleliga diskussioner om organisationsutveckling under 1970-talet (doktorandprojekt idé- och lärdoms historia).

Tema 3: Makt

Kunskapsproduktion och informationshantering inbegriper med nödvändighet frågor om inkludering och exkludering. Vidare strukturerar sådana verksamheter kommunikationsmöjligheter och handlingsutrymmen i en rad olika avseenden. På detta sett är frågor om makt möjliga att artikulera på en rad olika sätt och såväl i mikro- som makroskala. Inom noden kommer vi därför att sträva efter att tematisera maktanalyser av en rad olika slag. Målet är i första hand att utveckla fler möjligheter att utforska maktrelationer och maktutövning för att empiriskt synliggöra denna dimension och bidra till de teoretiska diskussionerna om kunskap och makt.

Det finns en lång tradition av att utveckla maktanalyser i termer av kontroll och disciplinering av marginaliserade grupper i samhället och i samband med institutioner som fängelser och sjukhus. Som många forskare har betonat under senare decennier finns det dock anledning att utforska de produktiva dimensionerna där maktanalysen inte minst inbegriper forandet av exempelvis val- och handlingsmöjligheter.

I nodens aktiviteter inkluderas frågor om exempelvis resurstilldelning och reglering, men i analyserna av kunskapshandlingens politik arbetar vi alltså med en bredare uppsättning frågor. Här ryms analyser av hur kunskapsproduktionen ingår i forandet av såväl nya politikområden som sätt att artikulera politiska problem. Vidare inbegrips frågor om hur den offentliga debatten kring kontroversiella frågor knutna till kunskapsutvecklingen också till sin form och villkor befinner sig i en dynamisk i relation till kunskapsproduktion och informationshantering. Bland de aktuella forskningsprojekten ingår exempelvis ett stort forskningsprogram om hur uppkomsten av etiska kontroverser kring fosterforskning under 1960-talet var dynamiskt relaterad till såväl vetenskapens mediering av fosterutvecklingen som till förändringen av kvinnors valmöjligheter och självbestämmande som patienter och medborgare (PI: Solveig Jülich, idé- och lärdoms historia: VR, 2015–2020). Ett annat större program som är under uppbyggnad behandlar bland annat frågor om hur skilda kriterier och sätt att dokumentera medborgarskap har konsekvenser för de sätt på vilka migrationspolitiska procedurer och kategorier formas i en transnationell, europeisk kontext. Här finns exempelvis delprojekt om naturrättens uppkomst som därmed på ett mycket konkret sätt belyser relationen mellan kunskap, ägande och makt (PI: Patricia Mindus, filosofi: Wallenberg Academy Fellow, 2015–2020).

Nodens planerade arbetsformer och organisation

Nodens arbetsformer utvecklas för att i så hög grad som möjligt sänka trösklarna mellan de disciplinära miljöerna och stimulera disciplinöverskridande utbyte och samarbete. Utifrån vår erfarenhet inom KUSKO vet vi att det ofta är överraskande svårt att få även erfarna forskare att delta i seminarier vid andra institutioner. Därför arbetade vi mycket med att alternera forskningsaktiviteter mellan olika discipliner samt att organisera många samarrangemang, inte minst kring workshops och inbjudna gäster. På så sätt har kännedomen om nodens aktiviteter och forskningsfrågor också blivit bättre bland fler forskare och doktorander på institutionerna än de som omedelbart ingått i noden.

För att på samma gång fördjupa samarbetet och få till stånd fördjupningar kring nodens forskningstematik kommer vi att inledningsvis organisera en serie seminarier kring de tre forskningsteman där redan pågående forskning vid fakulteten diskuteras. Vid sidan av detta kommer vi inledningsvis också att arbeta med aktiviteter som tidigare visat sig

värdefulla: masterworkshops för studenter, workshops kring kommande projektansökningar samt gästföreläsningar.

Ett viktigt mål för forskningsaktiviteterna är att ge doktorander och masterstudenter en kvalificerad mångvetenskaplig miljö i vilken de kan utvecklas. I relation till forskarutbildningen innebär det bland annat fler tillfällen att på ett mer ingående sätt delta i sammanhang där utvecklingen av nya projekt diskuteras liksom möjligheterna till disciplinöverskridande samarbeten. För såväl doktorander som masterstudenter innebär det bland annat vana vid att ingå i sammanhang där skilda epistemologiska kulturer och traditioner möts och att därigenom utveckla mer kvalificerade sätt att förhålla sig till sådana diskussioner. Dessutom bidrar dessa forskningsaktiviteter påtagligt till att bredda sammanhanget i vilket man kan artikulera och diskutera den egna forskningens relevans samt till internationalisering av den avancerade nivån.

Noden kommer också att söka samarbeten med andra institutioner vid och kring universitetet, inte minst de som har samlingar av stor relevans för forskningstematiken, däribland Carolina Rediviva, Museum Gustavianum samt Medicinhistoriska museet.